

Slovenska demokratična zveza (SDZ)

Dr. Dimitrij Rupel¹

Petindvajset let, četrto stoletja je minilo od 11. januarja 1989, ko je bila na opozicijskem zborovanju v nabito polnem ljubljanskem Cankarjevem domu ustanovljena Slovenska demokratična zveza (SDZ).

Ustanovitev SDZ je bila pomemben dogodek t. i. slovenske pomladi, ki se je leta 1987 začela s 57. številko Nove revije², nadaljevala pa leta 1988 z objavo Dnevnika in spominov Staneta Kavčiča, Gradiva za slovensko ustavo (ki sta ga pripravili pisateljsko in sociološko društvo), z ustanovitvijo Omanove Slovenske kmečke zveze, z aretacijami Janše, Borštnerja in Tasića oz. z vojaškim procesom, ki je spodbudil ustanovitev Bavčarjevega Odbora za varstvo človekovih pravic, ki je junija in julija izzval 36 protestnih literarnih večerov³, poleg teh pa vse poletje in vso jesen 1988 mnoga politična zborovanja, med njimi (junjski in novembrski) Zbor kulturnih delavcev.

Na ustanovnem kongresu SDZ so bile izrečene nekatere politične ocene.

1. Slovenci smo preživeli 44 let izrednega stanja, proizvodnje utvar, suspendirane politične konkurence in monopola komunistične partije, ki jo je zdaj prizadel »krč«, in seveda usodno neprimerne/pristranske kadrovske politike.
2. Politični sistem v Sloveniji spominja na »dvo-nadstropno lutkovno gledališče«, v katerem jugoslovanska partija vleče niti slovenske partije, ta pa lutke socialistične zveze (SZDL).

Na njihovi podlagi so bile oblikovane politične smernice:

1. SDZ je zahtevala demokracijo in suverenost slovenske nacije na podlagi Prispevkov za slovenski nacionalni program (57. številka Nove revije);
2. to pomeni politično konkurenco, opozicijske zveze oz. stranke in novo ustavo;
3. SDZ je podprla vključitev suverene Slovenije v Evropsko skupnost;
4. obrambno področje naj bi postalo nacionalna pristojnost;
5. SDZ je predlagala nov premislek zgodovinskega dogajanja (Dolomitska izjava, povojni zunaj-sodni poboji, montirani/stalinistični procesi ...);
6. SDZ je obudila pobudo za postavitev spomenika vsem žrtvam vojne, žrtvam fašizma in stalinizma.

Po četrto stoletja je mogoče kolikor toliko objektivno oceniti pomen slovenske pomladi v okviru evropskega zgodovinskega dogajanja. Po zaslugi prelomnih političnih dogodkov, kot je bilo ustanavljanje SKZ, SDZ, nato pa SDSS, SKD, SOPS, Zelenih in koalicije Demos, je Slovenija ujela korak z evropskim razvojem, pri čemer je treba povedati, da so se slovenski prelomni dogodki zgodili pred padcem berlinskega zidu (9. november 1989) in vsekakor pred božičem leta 1991, ko je razpadla Sovjetska zveza.

Z ustanovitvijo strank, z moderno ustavo, oblikovanjem nacionalne države, vključitvijo v evroatlantske

povezave ... se je Slovenija znašla na pravi strani zgodovine. Po zaslugi osamosvojitve je Slovenija osvojila ugoden položaj med zmagovalci hladne vojne.

Četrto stoletja pozneje imamo opraviti z dvema vrstama neverjetnosti. Po eni strani je bil projekt, ki ga je skupaj z drugimi Demosovimi strankami načrtovala SDZ, neverjetno posrečen in uspešen, po drugi pa so nekateri slovenski pojavi zadnjih let videti neverjetno podobni pojavom, zaradi katerih smo ustanovili SDZ in zaradi katerih je prišlo do prevrata, ki ga imenujemo slovenska pomlad.

Nekatere elemente sistema, ki smo ga kritizirali, smo podcenjevali. Predvsem smo – zaradi nekaj stavkov o samoodločbi narodov in pravici do odcepitve – imeli nepravilno stališče o jugoslovanski ustavi iz leta 1974, saj je vsebovala varovalke, kot so bile socialistična revolucija, vodilna vloga zveze komunistov in komunistična ureditev (za katero naj bi bila značilna preskrba po potrebah). Leta 1989 nismo mogli predvidevati razvoja demokracije v nekdanjih komunističnih državah in podobnosti med ravnanjem komunističnih voditeljev v državah, ki so nastale po razpadu Sovjetske zveze in Jugoslavije. T. i. tranzicija je oblikovala tri modele postkomunistične oblasti:

1. nadaljevanje starega sistema,
2. vsemogočni zaščitniški predsedniški sistem⁴ in
3. prilagoditev zaščitniškega predsednikovanja parlamentarnemu sistemu.

Slovenski postkomunistični sistem vsebuje posamične prvine tretjega modela, za katerega je značilno obvladovanje gospodarstva, pravosodja in medijev s strani nekdanjih komunističnih voditeljev.

Leta 1989 si morda nismo predstavljali, kako pomembni so bili naši sklepi v zvezi s *kadrovske politiko*:

...reformirati sistem kadrovske politike, pri kateri res ne morejo biti odločilna, kot piše v statutu SZDL, razredna merila!

Takrat so le redki posamezniki spremljali prevratno dogajanje v gospodarskem življenju zunaj Jugoslavije. Tu mislim na novosti, ki so v četrto stoletja popolnoma spremenile svet in o katerih npr. poroča Isaacsonova »biografija največjega računalniškega vizionarja« – Steve Jobs. Prvotni uspeh in vnovično rojstvo podjetja Apple sta bila odvisna od izbiranja prvorazrednih sodelavcev. Jobs je želel podjetje obvarovati pred »eksplozijo bebecov« in skušal sestaviti z macovo ekipo »skupino samih vrhunskih ljudi«, pri čemer je opazil, da prvorazredni ljudje radi delajo skupaj z drugimi prvorazrednimi ljudmi, ne marajo pa sodelovati s tretjerazrednimi ljudmi. V tem pogledu so še vedno neuresničeni, torej aktualni naši četrto stoletja stari sklepi in predlogi. **[D]**

¹ Dimitrij Rupel je bil predsednik SDZ od januarja do septembra 1989, ko ga je začasno zamenjal Hubert Požarnik. Z vodenjem SDZ je nadaljeval januarja 1990 in ostal na položaju do razcepa v oktobru 1991. Bil je podpredsednik koalicije Demos in zunanji minister v njeni vladi.

² Leta 1987 je končno lahko v zbirki Znamenja, ki jo je urejal pisec teh vrstic, izšel Kocbekov zbornik (ki ga je cenzura zaradi članka Spomenke Hribar »Krivda in greh«, posvečenega povojnim zunaj-sodnim pobojem, blokirala 3 leta).

³ Pisec teh vrstic je na 6. večeru (12. junija 1988) prebral tekst »Iz izbranih del Tomaža Ertla«. Glej Pisatelj za demokracijo, ur. Jaša Zlobec, Ljubljana 1989, str. 85-90.

⁴ Henry E. Hale z ameriške Univerze Indiana je leta 2005 (v članku »Democracy and Revolution in the Postcommunist World«) sistem vsemogočnega predsednikovanja označil kot »patronal presidentialism«.